

جمع‌آوری، شناسایی و استفاده سنتی و بومی گیاهان دارویی در شهرستان جیرفت

حسین بی‌باک^{۱*}، فاطمه مقبلی هنزائی^۲

۱- مربی، گروه زیست‌شناسی، دانشکده علوم، دانشگاه جیرفت، جیرفت، ایران
 ۲- دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه زیست‌شناسی، دانشکده علوم، دانشگاه شهید باهنر کرمان، کرمان، ایران
 * آدرس مکاتبه: جیرفت، گروه زیست‌شناسی، دانشکده علوم، دانشگاه جیرفت
 تلفن: ۰۹۱۳۸۴۷۴۲۸۰، شماره: ۴۳۳۴۷۰۶۵ (۰۳۴)
 پست الکترونیک: hbibak@ujiroft.ac.ir

تاریخ تصویب: ۹۵/۱۰/۱۳

تاریخ دریافت: ۹۵/۴/۱۴

چکیده

مقدمه: از دیرباز تاکنون گیاهان دارویی خودرو یا کاشته شده به عنوان منبع دارویی مهمی مورد استفاده قرار می‌گرفته‌اند. گیاه‌شناسی سنتی روش‌های ارزشمندی را برای یافتن گیاهان دارویی جدید و داروهای گیاهی عرضه می‌کند. هدف: هدف از این مطالعه شناسایی گیاهان دارویی مهمی است که به طور گسترده بوسیله ساکنان محلی، در درمان بیماری‌ها در شهرستان جیرفت مورد استفاده قرار می‌گیرند.

روش بررسی: شهرستان جیرفت با وسعت ۱۳۷۹۹ کیلومتر در مرکز استان کرمان واقع شده است. در این بررسی شناسایی و معرفی گیاهان این شهرستان با استفاده از پیمایش‌های صحرائی، اطلاعات مردمی و مطالعات اسنادی، صورت گرفته است. گونه‌های گیاهی پس از جمع‌آوری شناسایی شدند و برای هر گونه گیاهی نام علمی، نام محلی، شکل زیستی، خاصیت درمانی، اندام مورد استفاده و نحوه مصرف رایج تدوین شد.

نتایج: در مجموع، ۱۴۷ گونه گیاه دارویی متعلق به ۱۳۲ جنس در ۴۸ خانواده در این شهرستان تشخیص داده شدند که از آنها به عنوان درمان بیماری‌های گوارشی، آرام‌بخش، التیام‌دهنده زخم، مقوی معده، مسکن انواع دردها و التهاب‌ها و موارد دیگر در طب سنتی استفاده می‌شود که با مدیریت و برنامه‌ریزی دقیق، می‌توان آنها را مورد بهره‌برداری قرار داد.

نتیجه‌گیری: فراوانی و استفاده گسترده از گیاهان دارویی، موجب فراهم آمدن زمینه‌ای برای شناسایی اثرات درمانی جدید گیاهان منطقه شده است. محدودیت منابع داخلی، توسعه‌ی طرح‌های اشتغال‌زایی بر مبنای کشت و توسعه‌ی گیاهان دارویی سازگار با شرایط اکولوژیکی منطقه، می‌تواند حداکثر تولید و بهره‌وری را در پی داشته و راه‌کاری مناسب برای حفظ این منابع باشد.

گل‌واژگان: استفاده سنتی، شهرستان جیرفت، گیاهان دارویی

مقدمه

اگر مروری بر متون دینی داشته باشیم، درمی‌یابیم که رهبران دینی و کتب آسمانی تقریباً همگی به تعدادی از گیاهان دارویی در مداوا و معالجه بعضی از بیماری‌ها اشاره نموده و مصرف آنها را توصیه کرده‌اند. در قرآن کریم نیز به تعدادی از گیاهان اشاره شده که امروزه نقش دارویی بودن آنها بر همگان روشن و مبرهن است. گیاهانی همچون زیتون، انار، خرما، انگور، عدس، پیاز، مان (محصول یک گیاه دارویی) و غیره از شناخته‌ترین آنها به شمار می‌روند [۱].

با پیشرفت تکنولوژی و افزایش آگاهی بشر از جنبه‌های گوناگون زیستی گیاهان، استفاده‌های نوینی به جنبه‌های سنتی آنها اضافه شده است. امروزه داروهای فرآوری شده از گیاهان دارویی به عنوان نوآوری‌های زیستی در عرصه پزشکی، جایگزینی با ارزش برای داروهای شیمیایی هستند. یکی از علل مهم این جایگزینی، عوارض جانبی کمتر داروهای گیاهی نسبت به داروهای شیمیایی است. لذا رویکرد مردم به استفاده از داروهای گیاهی افزایش یافته و همین عامل سبب هجوم سودجویان به بسیاری از رویشگاه‌ها و در نتیجه تخریب عرصه‌های طبیعی شده است [۲].

با توجه به استفاده بشر از مواد و دستگاه‌های جدید و دورشدن انسان از طبیعت و گیاهان، ثبت علم بومی و دانسته‌های سنتی بیش از پیش ضروری به نظر می‌رسد. اطلاعات مربوط به استفاده از گیاهان دارویی در طول سالیان متمادی از نسلی به نسل دیگر منتقل شده است، اما انتقال این اطلاعات از افراد مسن به افراد جوان ممکن است آنها را دستخوش تغییرات شدیدی قرار دهد [۳]. بنابراین برای جلوگیری از این مسأله، ثبت دانسته‌های این افراد، ضروری است [۴].

استفاده از گیاهان دارویی برای درمان بیماری‌ها به قرن‌ها پیش باز می‌گردد و در بسیاری از کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه به عنوان یک راه اصلی درمان به شمار می‌رود [۵]. در سال‌های اخیر، نتایج مطالعات اتنوبوتانی نقش شایانی در تحقیقات گیاهان دارویی و گیاه درمانی داشته است. در بعضی از کشورها، مطالعات اتنوبوتانیکی برای کشف داروهای جدید و بهبود و توسعه داروهای جدید، استفاده شده است [۶].

کشور ایران دارای پیشینه‌ای طولانی در زمینه‌ی طب سنتی و استفاده از گیاهان دارویی در درمان بیماری‌ها است. غنی بودن فلور گیاهی کشور ایران و دانش بالای ایرانیان در استفاده از گیاهان دارویی، وجود مراکز علمی معتبر در شهرهایی مثل اصفهان، شیراز، ری و وجود منابع علمی معتبر از قبیل کتاب قانون ابن‌سینا و نیز دانشمندان شهیری چون ابوعلی‌سینا و رازی که طبابت با گیاهان دارویی را در بین مردمان ایران رواج دادند و نیز علاقه‌ی توأم ایرانیان به گیاهان دارویی، ضرورت توجه به این علم را دو چندان می‌کند [۷].

استان کرمان با توجه به تنوع آب و هوایی زیاد، دارای پوشش‌های گیاهی مختلفی است. این استان با داشتن بیش از ۲۸۵ گیاه دارویی رتبه بالایی را از لحاظ تنوع گیاهان دارویی در سطح کشور دارد [۸]. در چند سال اخیر مطالعاتی در زمینه شناسایی، معرفی و نحوه مصرف گیاهان دارویی مناطق مختلف انجام داده‌اند که به برخی اشاره می‌شود: در مطالعه گیاهان دارویی استان کرمان تعداد ۲۸۵ گونه گیاهی دارویی از ۲۰۰ جنس و ۷۱ تیره شناسایی شد که بیشترین گونه به ترتیب مربوط به خانواده‌های Asteraceae و Apiaceae Lamiaceae می‌باشند و همچنین در این تحقیق مشخص شد که بیشترین اندام مصرفی گیاهان دارویی مربوط به برگ‌ها، گل‌ها و سرشاخه‌های گلدار است [۸]. در مطالعه اتنوبوتانی گیاهان دارویی شهرستان سیرجان، ۷۹ گونه گیاهی دارویی شناسایی شدند و مشخص شد که بیشترین کاربرد گیاهان دارویی در این شهرستان در زمینه درمان دستگاه گوارش می‌باشد [۹]. در مطالعه گیاهان دارویی و مصارف سنتی شهرستان بافت، ۹۵ گونه گیاهی متعلق به ۷۵ جنس و ۳۰ خانواده شناسایی شدند و بیشترین گونه‌ها متعلق به خانواده Lamiaceae و بیشترین مورد مصرف به ترتیب در درمان ناراحتی‌های دستگاه گوارش و بیماری‌های تنفسی گزارش شد [۱۰]. در مطالعه اتنوبوتانی گیاهان دارویی ناحیه کوه جواریار استان کرمان، ۶۵ گونه گیاهی شناسایی شدند که بیشتر آنها متعلق به خانواده Lamiaceae می‌باشند و بیشترین اندام گیاهی مورد استفاده در این منطقه، اندام‌های هوایی و کاربرد عمده گیاهان مورد استفاده در ناراحتی‌ها و اختلالات تنفسی و گوارشی گزارش شده است [۱۱].

گرفته است و از شمال به شهرستان کرمان، از شمال غرب و غرب به شهرستان بافت و رابر، از جنوب به شهرستان کهنوج و از شرق و شمال شرقی به شهرستان بم محدود می‌شود. بر اساس آخرین تقسیمات کشوری و نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۰ دارای ۵۱۴ آبادی با جمعیتی برابر با ۲۶۵۰۰۰ هزار نفر می‌باشد که ۵۸ درصد از این جمعیت (۱۵۴۰۰۰ نفر) ساکن مناطق شهری و ۴۲ درصد (۱۱۱۰۰۰ نفر) ساکن مناطق روستایی می‌باشند و مشتمل بر چهار بخش مرکزی، جبال بارز، ساردوئیه و اسماعیلی و سه شهر جیرفت، جبال بارز و درب بهشت است. شهر جیرفت مرکزیت اداری و سیاسی این شهرستان را دارا است؛ و در فاصله ۲۵۰ کیلومتری مرکز استان قرار دارد [۱۷]. شکل شماره ۱ موقعیت فضایی شهرستان جیرفت در کشور را در استان کرمان و کشور ایران نشان می‌دهد.

منطقه جیرفت به دلیل وسعت زیاد در جلگه های مرکزی و جنوب و نزدیکی به سواحل خلیج فارس و عوامل دیگر، دارای آب و هوای گرم است که در تابستان به بیش از ۵۰ درجه سانتی‌گراد می‌رسد و با آب و هوای بندرعباس تفاوت چندانی ندارد. در نواحی کوهستانی هوا معتدل و سرد می‌باشد. فواصلی که مناطق گرمسیری و سردسیری را از هم جدا می‌کند بسیار کوتاه است و همین امر موجب تنوع در کشت محصولات گرمسیری و سردسیری شده است [۱۸].

از لحاظ زون‌بندی‌های جغرافیای گیاهی بخش‌های شمالی این شهرستان در ناحیه ایران - تورانی و بخش‌های جنوبی آن در ناحیه صحرا - سندی قرار دارد [۹]. بر اساس اطلاعات به دست آمده از سازمان هواشناسی استان کرمان، ارتفاع شهرستان از حداقل ۶۸۰ متر در شهر جیرفت به ۳۸۸۶ متر در ارتفاعات ساردوئیه می‌رسد. پایین‌ترین دمای ثبت شده ۳۰- درجه در منطقه سریژن و بالاترین دمای ثبت شده ۵۰+ درجه سانتی‌گراد در جیرفت است. طی آمار یک دوره بلند مدت کمترین میزان بارندگی در سطح شهرستان به دشت جیرفت به میزان ۱۸۲ میلی‌متر و بیشترین میزان ۲۵۰ تا ۴۰۰ میلی‌متر به مناطق جبال بارز شمالی، دلفارد و درب‌بهشت اختصاص دارد [۱۹].

در مطالعه گیاهان دارویی منطقه تاریخی میمند تعداد ۱۰۵ گونه دارویی متعلق به ۹۰ جنس و ۴۲ خانواده گزارش شد که بیشترین متعلق به خانواده Rosaceae و Lamiaceae می‌باشند و بیشترین اندام مصرفی در این تحقیق به ترتیب برگ، بذر، میوه و ریشه گزارش شده است [۱۲].

در بررسی اتنوفارماکولوژی گیاهان دارویی جلگه دشتستان در استان بوشهر ۱۳۱ گیاه دارویی مربوط به ۶۲ خانواده شناسایی شد که رایج‌ترین استفاده دارویی گیاهان در این منطقه به ترتیب برای بیماری‌های گوارشی، بیماری‌های زنان و زایمان پوستی می‌باشد [۱۳]. اتنوبوتانی گیاهان دارویی منطقه سیستان مورد بررسی قرار گرفت و مشخص شد که ۳۰ گونه دارویی دارای بیشترین مصرف را توسط مردم سیستان دارند و مهم‌ترین موارد مصرف شامل مدر، مقوی معده، التیام‌دهنده زخم‌ها و ضد درد و تب می‌باشند [۱۴].

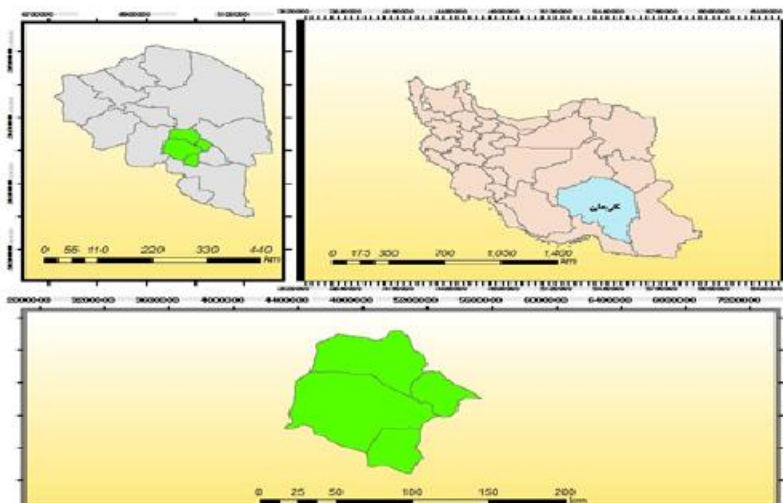
علی‌رغم تنوع بسیار بالای پوشش گیاهی در شهرستان جیرفت، مطالعات گیاه‌شناسی زیادی در آن صورت نگرفته است. هر چند که در این زمینه تحقیقات فلوربستیک از جمله مطالعه فلور جبال‌بارز [۱۵] در این شهرستان صورت پذیرفته و منجر به نتایج دقیقی نیز شده است اما تاکنون هیچ‌گونه کار پژوهشی در رابطه با گیاهان دارویی این شهرستان انجام نگرفته و گزارشی نیز در این زمینه منتشر نشده است. وجود تنوع بسیار بالای اکولوژیکی از یک سو و رویکرد گسترده عموم مردم به استفاده از گیاهان دارویی و طب‌سستی از سوی دیگر، نشان‌دهنده لزوم تحقیقات گسترده در زمینه گیاهان دارویی این منطقه می‌باشد. لذا در این پژوهش تلاش شده است تا با شناسایی و معرفی گیاهان بومی دارویی و موارد استفاده آنها اطلاعات مفیدی در این زمینه از منطقه مورد مطالعه ارائه شود.

مواد و روش‌ها

مشخصات منطقه مورد مطالعه

شهرستان جیرفت با وسعتی معادل ۹۱۲۷ کیلومتر مربع در جنوب استان کرمان در مختصات $۵۶^{\circ}۴۵'$ تا $۳۱^{\circ}۳۱'$ طول جغرافیایی و $۲۸^{\circ}۱۰'$ تا $۲۹^{\circ}۲۰'$ عرض جغرافیایی قرار

شکل شماره ۱- موقعیت سیاسی شهرستان جیرفت در کشور

روش بررسی

روش تحقیق در این مطالعه بدین صورت است که شهرستان را به سه منطقه جبال‌بارز، ساردوئیه و اسماعیلی تقسیم نموده و در ابتدا به منظور آشنایی با هر منطقه، نقشه‌های جغرافیایی مورد بررسی و مطالعه قرار گرفت؛ سپس راه‌های دستیابی به نقاط مختلف هر منطقه، عوارض طبیعی و وضعیت پوشش گیاهی مورد مطالعه قرار گرفت آنگاه از طریق مراجعه به مناطق مختلف شهرستان و با پیمایش‌های صحرائی در زمستان ۱۳۹۳ و بهار ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵ نسبت به جمع‌آوری کلیه نمونه‌های گیاهی با روش‌های استاندارد صورت گرفت و در حین جمع‌آوری اطلاعاتی از قبیل آدرس دقیق محل جمع‌آوری، ارتفاع محل، جهت شیب و ... یادداشت‌برداری شد. در مواردی که گیاهان مورد استفاده‌ی بومیان با نمونه‌های جمع‌آوری شده، مطابقت نداشت، برای جمع‌آوری دقیق‌تر، از بومیان هر منطقه کمک گرفته شد.

در این پژوهش برای تهیه‌ی اطلاعاتی در زمینه‌ی گیاهان دارویی، مصاحبه‌ی شخصی با گیاه‌شناسان سنتی، خصوصاً افراد مسن و مطلع که در شهر و روستا دارای اطلاعاتی در زمینه‌ی گیاهان دارویی بودند، فروشندگان گیاهان دارویی، کشاورزان و باغبانان گیاهان دارویی و غیره با هدف شناسایی گونه‌های گیاهی دارویی مهم هر منطقه و نحوه‌ی استفاده‌ی سنتی مردم

صورت گرفت. اطلاعاتی از قبیل نام محلی، نوع کاربرد و مصرف محلی، نحوه مصرف و سایر موارد مورد لزوم برای هر گیاه کسب شد. در پی آن گیاهان به هرباریوم بخش زیست‌شناسی دانشگاه جیرفت منتقل شدند نمونه‌ها پس از خشک و پرس و هرباریومی شدن با استفاده از فلورهای مختلف مثل فلور ایران [۱۶]، فلور ایرانیکا [۱۷]، فلور ترکیه [۱۸]، فلور عراق [۱۹] و کتاب‌های معتبر گیاه‌شناسی [۲۰-۲۴] شناسایی علمی و نام‌گذاری شدند. سپس نصب نمونه‌ها در برگه‌های استاندارد هرباریومی صورت گرفت و بعد از کدگذاری نمونه‌ها جهت نگهداری به کمدهای مخصوص هرباریوم بخش زیست‌شناسی دانشگاه جیرفت منتقل شدند. همچنین برای تکمیل اطلاعات درمورد قسمت‌های مورد استفاده و سایر موارد از منابعی مانند [۲۵، ۲۶] استفاده شد. بر اساس تقسیم‌بندی نواحی رویشی توسط زهری [۲۷]، تختجان [۲۸] و وایت و لئونارد [۲۹] پراکنش جغرافیایی گونه‌های گیاهی تعیین شده و به همین صورت اشکال زیستی گیاهان نیز بر اساس سیستم رانکیاپر مشخص شدند [۳۴]. در جدول شماره ۱ اطلاعاتی از زیر واحدهای منطقه مورد مطالعه از قبیل بخش‌ها و روستاهایی که گیاهان از آن مناطق جمع‌آوری شده و مورد پرستگری اهالی قرار گرفته‌اند، ارائه شده است.

جدول شماره ۱: مشخصات مربوط به مناطق جمع‌آوری گیاهان دارویی و پرستشگری اطلاعات فردی

ردیف	منطقه	افراد پرستش‌شونده		میزان تحصیلات
		مرد	زن	
۱	شهر جیرفت	۳۹	۷۰	بی‌سواد دیپلم لیسانس
۲	بخش اسماعیلی	۲۶	۶۴	بی‌سواد دیپلم
۳	شهر ساردوئیه	۳۵	۷۰	دیپلم لیسانس
۴	منطقه دلفاراد	۲۶	۷۵	کم‌سواد دیپلم فوق دیپلم
۵	روستای طرح	۲۴	۷۰	بی‌سواد دیپلم
۶	روستای خاتون آباد	۳۵	۷۰	کم‌سواد دیپلم
۷	روستای محمدآباد روزپیکر	۲۸	۷۵	کم‌سواد دیپلم فوق دیپلم
۸	روستای سفدر	۲۴	۷۸	بی‌سواد سیکل
۹	روستای محمدآباد مسکون	۲۵	۷۵	بی‌سواد دیپلم
۱۰	روستای دامنه	۳۴	۷۷	بی‌سواد دیپلم

نتایج

مهم‌ترین خانواده‌های گیاهان گل‌دار می‌باشند. پس از شناسایی دقیق گیاهان جمع‌آوری شده از منطقه، به بررسی و مقایسه اثرات درمانی محلی آنها پرداخته شد.

برای تسهیل در ارائه مطالب، نتایج حاصل از این پژوهش، به صورت جدول آورده شده است. جدول شماره ۲ علاوه بر لیست گونه‌های دارویی، موارد مصرف، شکل زیستی، طریقه مصرف و اندام مورد استفاده از گونه‌های دارویی موجود در منطقه را نیز نشان می‌دهد. اندام‌های هوایی گل، برگ و ساقه با فرم مصرفی جوشاندن و ضماد بیشترین استفاده را در بین مردم این منطقه دارند. تقسیم‌بندی گیاهان بر اساس فرم‌های رویشی رانکایر شامل ۴۷٪ تروفیت، ۲۲٪ ژئوفیت، ۱۳٪ کامئوفیت و ۱۸٪ فانروفیت را نشان می‌دهد (شکل شماره ۲).

در مطالعه حاضر تعداد تقریبی ۱۰۰۰ نمونه گیاهی مورد بررسی قرار گرفت و در مجموع، ۱۴۷ گونه گیاه دارویی متعلق به ۱۳۲ جنس در ۴۸ خانواده در منطقه شناسایی شد. از گیاهان مطالعه شده به جز سه گونه بازدانه و یک گونه سرخس بقیه آنها متعلق به گیاهان نهاندانه هستند که در بین آنها خانواده *Asteraceae* با ۱۹ گونه، بزرگترین خانواده و جنس *Lepidium* از خانواده *Brassicaceae* با ۳ گونه بزرگترین جنس این مطالعه را شامل می‌شود، بعد از خانواده *Asteraceae* خانواده‌های *Lamiaceae* با ۱۶ گونه و خانواده *Apiaceae* با ۱۴ گونه بیشترین سهم را در ترکیب گونه‌های منطقه مورد مطالعه دارند.

خانواده‌های نامبرده در بین خانواده‌های گیاهی از غنای زیادی برخوردار بوده و از نظر ویژگی‌های دارویی گیاهان نیز از

جدول شماره ۲ - اطلاعات مربوط به گیاهان جمع آوری شده از شهرستان جیرفت شامل نام علمی، خانواده، نام فارسی و محلی، شکل زیستی، موارد استفاده، نحوه مصرف و اندام مورد استفاده

ردیف	خانواده	نام علمی	شماره مباریمی	شکل زیستی	نام فارسی	نام محلی	موارد استفاده	نوع مصرف	اندام مورد استفاده
۱	Acanthaceae	<i>Blepharis edulis</i> (Frossk.) Pers.	۵۰۳	تروفیت	خارشیل	انجیره	تزیین زخم	ضماد	برگ، دانه
۲	Amaranthaceae	<i>Amaranthus retroflexus</i> L.	۵۰۸	تروفیت	تاج خرموس	سرخ منور	تهیه شربت، روغ زردی و گرمی کودکان	پودر در تهیه شربت، جوشانده شده در آب جهت شستوی کودکی	برگ، گل آذین
۳	Amaranthaceae	<i>Suaeda aegyptiaca</i> (Hasselq.) Zohary	۶۲۳	تروفیت	سیاه شور	سمبیل	روغ کم نمونی، تصفیه خون	مصرف خوراکی	برگ
۴	Amaryllidaceae	<i>Allium iranicum</i> (Wendelbo) Wendelbo	۲۲۵	تروفیت	تیره کوهی	سیرت	طعم دهنده، غذا، کمک به هضم غذا	تهیه ادویه	برگ
۵	Amaryllidaceae	<i>Narcissus tazetta</i> L.	۲۶۷	تروفیت	ترگیس	ترگیس	درمان جوش صورت	ضماد	پیاز
۶	Anacardiaceae	<i>Pistacia khinjuk</i> Stocks.	۶۲۱	فانروفیت	کنجک	کسور	تزیین حافظه	مصرف خوراکی میوه	میوه
۷	Anacardiaceae	<i>Pistacia atlantica</i> Desf.	۶۲۳	فانروفیت	پسته کوهی	پسته	مصرف خوراکی، ضد عفونی کننده	تهیه ضماد	میوه، صمغ
۸	Apiaceae	<i>Anethum graveolens</i> L.*	۳۳۴	تروفیت	شیرید	میرشم	روغ دارد، درمان درد مفاصل، کاهش قند	پودر شده	ساقه، برگ، دانه
۹	Apiaceae	<i>Bunium persicum</i> (Boiss.) B. Fedtsch	۲۲۷	تروفیت	زیره سیاه	زیره سیاه	معطر، درمان دل درد، ضد نفخ، روغ سرد مزاجی	جوشانده	میوه
۱۰	Apiaceae	<i>Cuminum cyminum</i> L.*	۲۲۵	تروفیت	زیره سبز	زیره سبز	منوی بادشکن	پودر شده	میوه
۱۱	Apiaceae	<i>Coriandrum sativum</i> L.*	۲۲۸	تروفیت	گشنیز	گشنیز	کاهش دهانه قند خون، کاهش چربی خون، تقویت معده، افزایش شیر مادر، ضد باکتری های گوارشی	پودر شده، جوشانده	میوه، برگ

ردیف	خانواده	نام علمی	شماره هریادی	شکل زیستی	نام فارسی	نام علمی	مواد استفاده	طریقه مصرف	اندام مورد استفاده
۱۲	Apiaceae	<i>Dorema ammoniacum</i> D. Don	۲۵۸	ژئوفیت	کاکائوله، وشق، ونا کاس	اشتری	بهره زخم‌های عفونی و رغ عفونت، رغ جوش‌ها	تیه ماسک	صمغ
۱۳	Apiaceae	<i>Dorema encheri</i> Boiss	۲۲۹	ژئوفیت	کرمی، پلهر	اشتری	بهره زخم‌های عفونی و رغ عفونت، رغ جوش‌ها	تیه ماسک	صمغ
۱۴	Apiaceae	<i>Ducrosia anethifolia</i> (DC.) Boiss	۲۹۱	ژئوفیت	مشکک	مشکک درد		پودر در آب ولرم	برگ و دانه
۱۵	Apiaceae	<i>Ferula oopoda</i> (Boiss. & Buhse) Boiss.	۲۵۲	ژئوفیت	کملی غلاوندار	انفوزه	ملین، عطلازور، برطرف کننده انگل رودهای	تیه ماسک	صمغ
۱۶	Apiaceae	<i>Ferula gummosa</i> Boiss.	۲۲۶	ژئوفیت	باریجه	انفوزه	ملین، ضدسرمه	مقدار اندک در آب جوش	صمغ
۱۷	Apiaceae	<i>Foeniculum vulgare</i> Mill. *	۲۲۲	ژئوفیت	رازیانه	بادیون	فقد سرفه، درمان آسم، هضم غلله ضد نفخ	جوشانده خوراکی	میوه
۱۸	Apiaceae	<i>Heracleum persicum</i> Desf. ex Fisch, C.A.Mey. & Ave-Lall. *	۲۶۹	ژئوفیت	کلیز	کلیز	آزم پخش	عرق	میوه، برگ، گل
۱۹	Apiaceae	<i>Levisticum officinale</i> W.D.J.Koch	۲۶۲	ژئوفیت	انجان	کرسم	فقد نفخ و سردی، درمان کاهش فشار خون	پودر شده تیه عرق، مصرف مستقیم، تیه خورشیت و ترشی	اندام‌های هوایی
۲۰	Apiaceae	<i>Petroselinum crispum</i> (Mill.) Fuss. *	۲۲۹	ژئوفیت	جعفری	جعفری	دلج سنگ کلیه، کمک به هضم غلله	جوشانده شده مصرف مستقیم برگ	برگ جوان
۲۱	Apiaceae	<i>Prangos ferulacea</i> (L.) Lindl.	۲۵۳	ژئوفیت	چانیور	گاریجی	مطر کردن آبشار، بادکن	مصرف خوراکی، پودر شده	برگ ساقه
۲۲	Apocynaceae	<i>Calotropis procera</i> (Aiton) Dryand.	۸۴۹	فانروفیت	استرق	خوک	درمان رماتیسم و جزام، کرم‌کش، جلاط آور	مصرف مستقیم	ریشه شیرابه‌ای

ادامه جدول شماره ۲-

ردیف	خانواده	نام علمی	شماره هرباریومی	شکل زیستی	نام فارسی	نام محلی	موارد استفاده	طریقه مصرف	اندام مورد استفاده
۲۳	Apocynaceae	<i>Nerium oleander</i> L.	۸۶۱	کامپوزیت	خزهره	گیش	بیماری‌های پوستی.	ضماد	برگ
۲۴	Apocynaceae	<i>Periploca apophylla</i> Decne.	۸۵۳	کامپوزیت	گیندر	شیربافان، شوروی	تحلیل درمها، تورمها و رفع التهاب پوست	تپه ماسک	شیرابه
۲۵	Asteraceae	<i>Achillea eriophora</i> DC.	۹۲۱	تروقیت	بومادران	بومادران	درمان دردهای گوارشی، ضد اسهال، رفع دردهای قاعده‌گی	دم کرده به صورت قطره، گل روی آب سرد	برگها و شاخه‌های گل‌ه‌ار
۲۶	Asteraceae	<i>Achillea santalinoidea</i> subsp. <i>wilhelmsii</i> (K. Koch) Greuter	۹۱۸	تروقیت	بومادران	بومادران	درمان دردهای گوارشی، ضد اسهال، رفع دردهای قاعده‌گی	دم کرده به صورت قطره	برگها و شاخه‌های گل‌ه‌ار
۲۷	Asteraceae	<i>Atractium lappa</i> L.	۹۵۰	ژئولیت	بالادم	خارخارو	درمان سوکچه	جوشانده	برگ
۲۸	Asteraceae	<i>Artemisia aucheri</i> Boiss.	۹۳۴	کامپوزیت	درمنه	درمنه بزگی	مسکن، تقویت کننده بدن، دل دزد، تنگی نفس	گل روی آب سرد	برگها و شاخه‌های گل‌ه‌ار
۲۹	Asteraceae	<i>Artemisia sieberi</i> Besser.	۹۳۵	کامپوزیت	درمنه	چاز، دوربون	مسکن، تقویت کننده بدن، دل دزد، تنگی نفس	جوشانده	برگها و شاخه‌های گل‌ه‌ار
۳۰	Asteraceae	<i>Carthamus lanatus</i> L.*	۹۷۱	تروقیت	گلرنگ	خارزرد	درمان کوفتگی	ضماد	گل‌ها
۳۱	Asteraceae	<i>Cichorium pumilum</i> Jacq.	۹۱۳	تروقیت	کاسنی	کاسنی	فیدرولان، جنگ کننده، رفع بیماری‌های کبدی	عرق کاسنی	برگها و سرشاخه‌ها
۳۲	Asteraceae	<i>Cichorium intybus</i> L.	۹۱۴	ژئولیت	کاسنی	کاسنی	طبخ جنک	تپه عرق	ریشه
۳۳	Asteraceae	<i>Cirsium arvense</i> (L.) Scop.	۹۲۵	ژئولیت	کنگر صحرایی	کنگر	التهاب‌آور، تقویت کننده صند	گوبیده شده و یا به صورت مسقیم	منز ساقه

ادامه جدول شماره ۲-

ردیف	خانواده	نام علمی	شماره هرباریومی	شکل زیستی	نام فارسی	نام محلی	موارد استفاده	طریقه مصرف	اندام مورد استفاده
۳۴	Asteraceae	<i>Cota tinctoria</i> (L.) J. Gay	۹۳۹	تروفیت	بایرنه	بایرنه	رفع تنگی نفس، جفاف آبره بهمرد سرماخوردگی، افزایش شیردهی زنان، تغذیه پرست	جوشانده شده و برگها	سرشاخه‌های گل‌دار
۳۵	Asteraceae	<i>Gandelia tounefortii</i> L.	۹۷۴	ژئوفیت	کنگر	کنگر	مصرف خوراکی، توفیت کننده معده، رفع یبوست	به صورت سسقیم یا کوبیده شده	مزه ساقه و برگ
۳۶	Asteraceae	<i>Hertia intermedia</i> (Boiss.) Kuntze.	۹۷۳	کانیوفیت	کرکیج، کرکیج	کرکیج	جذره کوبیده گی	ضماد	سرشاخه‌های گل‌دار
۳۷	Asteraceae	<i>Lactuca serriola</i> L.	۹۱۶	تروفیت	کاهو خاردار	علف خاردار	نرم‌کننده	ضماد	اندام‌های هوایی، شیرابه
۳۸	Asteraceae	<i>Lactuca orientalis</i> (Boiss.) Boiss.	۹۵۸	کانیوفیت	گاوچاقاکن	خارود	درمان سینه‌خواس	جوشانده	شیرابه، گل‌ها
۳۹	Asteraceae	<i>Marricuria recutita</i> L.	۹۲۶	تروفیت	بایرنه ارواچی	بایرنک	فند التهاب، فند نفخ، تغذیه سوری سر	جوشانده شده	سرشاخه‌های گل‌دار
۴۰	Asteraceae	<i>Senecio glaucus</i> L.	۹۹۰	تروفیت	قاصد پیاز	قاصدی	توسیم زخم‌های مزمن	ضماد	اندام‌های هوایی
۴۱	Asteraceae	<i>Scorzonera mucida</i> Rech.f., Aellen & Estand.	۹۱۲	تروفیت	سنگ اسبی	کلاغوف، ویش‌یزاد	التهام ضخم‌های عفونی	ضماد	غده و برگ‌های تازه
۴۲	Asteraceae	<i>Taraxacum parthenium</i> (L.) Sch Bip.	۹۶۰	تروفیت	بابونه کای	بابونه	آرام بخش	جوشانده، گل روی آب سرد	اندام‌های هوایی
۴۳	Asteraceae	<i>Taraxacum pseudactaeophatum</i> Soest.	۹۰۶	تروفیت	قاصدی	قاصدی	قاصدآب	دم کرده	اندام‌های هوایی

ادامه جدول شماره ۲-

ردیف	خانواده	نام علمی	شماره مردارویسی	شکل زینتی	نام فارسی	نام محلی	مواد استفاده	طریقه مصرف	اندام مورد استفاده
۴۴	Berberidaceae	<i>Berberis integerrima</i> Bunge.	۶۸۱	فانروفیت	زرشک	زاج	درمان طبخ خشک کشته، درمان تپه شربت، جوشانده شده کهن، رقیق کشته خون، صفرار، کاهش قند	تپه شربت، جوشانده شده	میوه، گل‌های تازه ریشه
۴۵	Bignoniaceae	<i>Tecomella undulata</i> (Sm.) Seem.	۸۷۰۱	فانروفیت	انار شیطان	گلبرگ	درمان بیماری‌های پوستی	ضماد	پوست شاخه‌ها
۴۶	Boraginaceae	<i>Cordia myxa</i> L.*	۷۳۴	فانروفیت	سبزیستان	پهل	درمان زخم‌های جریک	ضماد و مصرف خوراکی میوه یا دم کرده میوه خشک شده	میوه و برگ
۴۷	Boraginaceae	<i>Echium amoenum</i> Fisch. & C.A.Mey.	۷۳۴	تروفیت	گل گازیان	گل گازیان	آرام‌بخش، خواب‌آور	جوشانده	گل
۴۸	Boraginaceae	<i>Nonna caspica</i> (WILLD.) G. Don.	۷۱۵	تروفیت	چشم گرم‌ای	گازیانک	آرام‌بخش، علاء آور	جوشانده شده	گل، برگ
۴۹	Brassicaceae	<i>Alyssum linifolium</i> Stephan ex Willd.	۷۵۶	تروفیت	قدومه	قدومه	طبخ خشک، درمان التهاب	ضماد	دان‌ها
۵۰	Brassicaceae	<i>Brassica nigra</i> (L.) Koch.	۷۵۰	تروفیت	خورد سیاه	خورد	تقریب حافظه، شفاف کشته پوست	پخته شده، ضماد	ریشه و برگ، دانه
۵۱	Brassicaceae	<i>Brassica rapa</i> L.*	۷۳۹	تروفیت	تلغم	تلغم	تقریب حافظه، شفاف کشته پوست بیماری‌های سرماتورژدی	پخته شده	ریشه
۵۲	Brassicaceae	<i>Descurainia sophia</i> (L.) Webb. ex Prantl.	۷۶۲	تروفیت	خاکشیر	خاکشیر	جنگ کشته، ضد عطش، ضد طب، ضد گوزم‌زدگی، درمان بی‌روست	تپه شربت، پد روی آب سرد	دان‌ها
۵۳	Brassicaceae	<i>Eruca vesicaria</i> (L.) Cav.	۷۵۵	تروفیت	مناب	مناب	مقوی	پخته شده	برگ‌ها، ساق‌های جوان

ردیف	خانواده	نام علمی	شماره مربایومی	شکل زیستی	نام فارسی	نام مصطلح	موارد استفاده	طریقه مصرف	اندام مورد استفاده
۵۴	Brassicaceae	<i>Lepidium draba</i> L.	۷۵۹	ترولیفت	علف موزچه علف موزک	موزک	دانه کم خوشه، مصرف خوراکی	دانه خنک شده همراه با نرم کننده سینه، رفع کم خوشه، مصرف خوراکی	دانه و برگ، خشک شده همراه با نرم کننده سینه، رفع کم خوشه، تهیه ترشی
۵۵	Brassicaceae	<i>Lepidium latifolium</i> L.	۷۷۰	ترولیفت	ترنیزک	ترنیزک	بوقری درمان رماتیسم، گریگی	مصرف مستقیم بزرگ	قسمت‌های مزاجی
۵۶	Brassicaceae	<i>Lepidium sativum</i> L.*	۷۷۶	ترولیفت	شاهی	شاهی	درمان رماتیسم، گریگی صفله	جوشانده شده	برگ‌ها
۵۷	Brassicaceae	<i>Sisymbrium irio</i> L.	۷۷۴	ترولیفت	خاکشیر گازی	خاکشیر	درمان پیوست	مصرف دانه با آب سرد	دانه‌ها
۵۸	Capparidaceae	<i>Capparis spinosa</i> L.	۶۳۴	کامپوزیت	گوز علف مار	لهک	اثرات کد و طحال، رفع کم خونی، مسکن دردهای مفصلی	جوشانده شده، فساد	سبزه، شاخه و برگ
۵۹	Caryophyllaceae	<i>Dianthus orientalis</i> Adams	۶۱۱	ترولیفت	میچک	میچک	دندان درد	فساد	گل و برگ
۶۰	Colchicaceae	<i>Colchicum scitoperi</i> Janka ex Stef.	۶۵۲	ژولیف	گل حسرت	حسرتو	شدن درد، درمان نفرس	فساد	ریشه
۶۱	Convolvulaceae	<i>Convolvulus arvensis</i> L.	۸۷۱	ژولیف	پیچک محرانی	گل پیچو	درمان ناراضی گوارشی	جوشانده شده	برگ، دانه و گل
۶۲	Cucurbitaceae	<i>Citrullus colocynthis</i> (L.) Schrad.	۸۹۰	ژولیف	منترانه ابرجهل	گل گنجهک، حجطل	درمان روماتیسم و درد مفاصل، مسهل، درمان مار و عرق گزیدگی، درمان ضخیم‌های مغزنی بزرگ	فساد	میوه، دانه، ریشه
۶۳	Cucurbitaceae	<i>Cucumis sativus</i> L.*	۸۸۹	ترولیفت	خیار	خیار	طبخ خنک	فساد	اندام‌های مزاجی

اداره جدول شماره ۲-

ردیف	خانواده	نام علمی	شماره مهرابیومی	شکل زیستی	نام فارسی	نام محلی	موارد استفاده	طریقه مصرف	اندام مورد استفاده
۶۶	Cucurbitaceae	<i>Cucurbita pepo</i> L.*	۸۸۵	ژئوفیت	کدو	کدو	کاهش چربی خون، درمان یبوست	پخته شده	میوه
۶۵	Cupressaceae	<i>Juniperus excelsa</i> M.Bieb.	۲۰۳	فانروفیت	ارسن	اورسن	مقوی معده، استخوان‌آور، درمان رماتیسم	ضماد، به همراه سایر مواد	میوه و برگ
۶۶	Elaeagnaceae	<i>Elaeagnus angustifolia</i> L.*	۵۲۴	فانروفیت	سنجد	سنجد، شفت	ضماد، تسکین قوی، قوه تابی	مصرف خوراکی	میوه
۶۷	Ephedraceae	<i>Ephedra distachya</i> L.	۱۸۲	کانیوفیت	ارمک	خمیوک	آرام بخش، حالت هوشیار	ضماد	سرخسهای جوان
۶۸	Ephedraceae	<i>Ephedra intermedia</i> Schrenk & C.A.Mey.	۱۷۹	کانیوفیت	ارمک	خمیوک	درمان سرماخوردگی، نرم کننده	ضماد، جوشانده شده	سرخسهای جوان
۶۹	Euphorbiaceae	<i>Euphorbia helioscopia</i> L.	۲۸۴	ژئوفیت	فرغون	آلگی، کورو	درمان کچلی در دام، ضد درد	ضماد، جوشانده شده	برگهای تازه، دانه
۷۰	Euphorbiaceae	<i>Ricinus communis</i> L.	۲۹۹	ژئوفیت	گریک	کتون	ملین، از بین برنده لکه های پوستی	ضماد	دانه
۷۱	Fabaceae	<i>Alhagi naratorum</i> Medik.	۶۷۵	ژئوفیت	خارخشت	آدور	درمان ضایعات عروقی، معده درد	عرق	بخش های جوانی
۷۲	Fabaceae	<i>Alhagi pseudohagi</i> (M. Bieb.) Desv. ex B. Keller & Shap.	۶۷۴	ژئوفیت	خارخشت	آدور	درمان بیماری های کلیوی	عرق	بخش های جوانی
۷۳	Fabaceae	<i>Astracantha laterita</i> (Boiss. & Hausskn.) Podlech	۶۸۱	کانیوفیت	گون	عاز	درمان کثیرا، درمان یبوست	صنع، کثیرا محلول در آب، گرم	ساقه

ادامه جدول شماره ۲-

ردیف	خانواده	نام علمی	شماره هرباریومی	شکل زینتی	نام فارسی	نام محلی	موارد استفاده	طریقه مصرف	اندام مورد استفاده
۷۴	Fabaceae	<i>Astragalus onoides</i> Sift. & Rech.f.	۶۸۵	کامپوزیت	گون	غار	به عنوان کبیرا حالت دهنده مور، ضد عفونی کننده	صبح	ساقه
۷۵	Fabaceae	<i>Cicer arietinum</i> L.*	۶۵۹	تروفیت	نخود	نخود	مغزی به عنوان ماده غذایی	پخته شده	دانه
۷۶	Fabaceae	<i>Cotoneaster persica</i> Boiss.	۶۵۲	نانزوفیت	دماغسک	قه	پیشنضم	مصرف خوراکی	پرست درخت
۷۷	Fabaceae	<i>Glycyrrhiza glabra</i> L.	۶۵۰	ژئوفیت	شیرین بیان	مکی	درمان وزم معده، کاهش درد معامل و ضربه خورده گی انامها	مصرف خوراکی، دم کرده، جوشانده شده، تهیه شربت	ریشه یا ریزوم
۷۸	Fabaceae	<i>Melilotus officinalis</i> (L.) Pall.	۶۹۷	تروفیت	پونه زرد	پونه زرد	آرام بخش شدن	جوشانده شده	برگها و گل
۷۹	Fabaceae	<i>Onobrychis albisima</i> Grossh.	۶۷۰	ژئوفیت	اسیرس	اسیرس	درمان پرگان باز شدن اشیا	فسمان، جوشانده شده	اندامهای هوایی
۸۰	Fabaceae	<i>Prosopis cineraria</i> (L.) Druce.	۶۵۵	نانزوفیت	گهور	گهور	دفع خشکی و بیماریهای پوستی	کوبیده شده، تهیه ماسک	پرست تنه حیوانه شیرابه
۸۱	Fabaceae	<i>Trigonantha fasciculifolia</i> (Boiss.) Kuntze	۶۸۰	کامپوزیت	گون	غار	به عنوان کبیرا درمان آسان گه	صبح، قرار دادن گل روی صبح، قرار دادن گل روی گه	ساقه و برگ
۸۲	Fabaceae	<i>Trigonella foenum-graecum</i> L.*	۶۹۴	تروفیت	فنبله	فنبله	درمان فشار خون	جوشانده شده	برگها، ساقههای جوان
۸۳	Fabaceae	<i>Trifolium pratense</i> L.	۶۹۳	تروفیت	شیدر	شیدر	کمک به مقیم غلا	خشک شده و پودر شده	برگها
۸۴	Fabaceae	<i>Vicia faba</i> L.*	۶۸۹	تروفیت	باقلا	باقلا	مغزی به عنوان ماده غذایی	پخته شده	دانه

فهرست گیاهان دارویی - شماره ۲

ردیف	خانواده	نام علمی	شماره هرباریومی	شکل زندگی	نام فارسی	نام علمی	نوع استفاده	طریقه مصرف	اندام مورد استفاده
۸۵	Hypericaceae	<i>Hypericum perforatum</i> L.	۸۵۹	تروفیت	گل راسی	راسی	درمان زخم‌های حاصل از سوزشگی	ضماد	گل و برگ
۸۶	Iridaceae	<i>Iris × germanica</i> L.	۳۱۴	ژئوفیت	زینق	زینق	ضماد قارچ	جوشانده شده	اندام‌های هوایی
۸۷	Lamiaceae	<i>Dracocephalum polychaetum</i> Bonm.	۲۳۱	تروفیت	باد زنجبیره گرماسی	منفرد	اتیام دردهای رماتیسمی، رفع سردردهای	جوشانده و سرم‌های کلانزار	برگ‌ها سرم‌های کلانزار
۸۸	Lamiaceae	<i>Laniam album</i> L.	۸۱۶	تروفیت	گزنه سفید	گزنه	درمان اسپال، اتیام زخم	جوشانده شده، ضماد	سرم‌های گل‌دار، ریشه‌ها
۸۹	Lamiaceae	<i>Marrubium vulgare</i> L.	۸۲۰	ژئوفیت	فراسیون	بوگدنو	شد میکروب، درمان دل درمان دل درده، اسپاسم معدده، اسپال، کمک به هضم غذا	ضماد	برگ، ساقه
۹۰	Lamiaceae	<i>Menha longifolia</i> (L.) L.	۸۲۷	ژئوفیت	پونه دمبرگ‌دار	پودنه	پونه	عرق	برگ، سرم‌های کلانزار
۹۱	Lamiaceae	<i>Nepeta bonmilleri</i> Hausskn. ex Bonum	۸۳۷	کانیوفیت	پونه‌سای هواری	پودنه	آرام بخش	عرق و یا به صورت چسبک شد	اندام‌های هوایی
۹۲	Lamiaceae	<i>Nepeta teucriifolia</i> Willd.	۸۳۶	کانیوفیت	پونه‌سای شکافه	پودنه	درمان دردهای گوارشی	عرق و یا به صورت چسبک شده	اندام‌های هوایی
۹۳	Lamiaceae	<i>Ocimum basilicum</i> L.*	۸۳۵	ژئوفیت	رحمان	رحمان	طعم دهنده، غذاهای تند، کمک به هضم غذا	مصرف خوراکی	اندام‌های هوایی
۹۴	Lamiaceae	<i>Rhyngia persica</i> (Burm. f.) Schoen & V. A. Albert.	۸۲۲	کانیوفیت	کلندر	کلندر	رفع بیماری‌های کبدی	جوشانده شده	برگ، گل

ادامه جدول شماره ۲-

ردیف	خانواده	نام علمی	شماره چهارمویی	شکل زیستی	نام فارسی	نام محلی	موارد استفاده	طریقه مصرف	اندام مورد استفاده
۹۵	Lamiaceae	<i>Sabia macrocephala</i> Boiss.	۸۱۲	ژئوفیت	مریم گلی گزلای	مورسنگ	ضد باکتری‌های منده و روده، مسکن، ضد اسهال	جوشانده شده	دانه
۹۶	Lamiaceae	<i>Sabia mirzayani</i> Rech. f. & Esfandi.	۸۱۳	ژئوفیت	مریم گلی کارپانگیزی	موز پوززو	ضد باکتری‌های منده و روده، مسکن، ضد اسهال و دل درد	جوشانده شده	برگ، سرشاخه‌های چران
۹۷	Lamiaceae	<i>Stachys lavandulifolia</i> Vahl.	۸۳۱	زروئیت	چای کوهی	گل مورسنگی	ضد قارچ	جوشانده شده	برگ‌ها
۹۸	Lamiaceae	<i>Teucrium polium</i> L.	۸۱۹	ژئوفیت	مریم نخودی	کلپوره	ضد اسهال، ضد دل درد، ضد باکتری	بخور شده و پودر شده	شاخه‌های چران
۹۹	Lamiaceae	<i>Thymus fedtschenkoi</i> Romager.	۸۲۸	ژئوفیت	آویشن پاهی	آویشن	درمان سرماخوردگی	جوشانده شده	برگ و گل
۱۰۰	Lamiaceae	<i>Zataria multiflora</i> Boiss.	۸۰۷	کامپوزیت	آویشن شیرازی	آویشن	ضد سرفه، خلط‌آور	جوشانده شده	برگ، چران
۱۰۱	Lamiaceae	<i>Zitiphora clinopodioides</i> Lam.	۸۰۴	زروئیت	کاکوتی کوهی	آغلاله - آلاه کوهی	سرماخوردگی و آرمپیش	جوشانده	برگ و گل
۱۰۲	Lamiaceae	<i>Zitiphora tenuior</i> L.	۸۰۳	زروئیت	کاکوتی	کاکوتی	درمان دردهای گوارشی، تقویت قوای جنسی و روانی	جوشانده شده	اندام‌های هوایی
۱۰۳	Linaceae	<i>Linum album</i> Ky. ex Boiss.	۶۰۴	زروئیت	کنان	گل سفید	درمان زخم‌های عفونی، رفع تالاسمی بوسنی	ضماد	گل و برگ
۱۰۴	Malvaceae	<i>Athaea gucheri</i> Boiss. *	۵۸۴	زروئیت	جنسی	جنسی	ضماد	جوشانده شده	گل‌ها

اداره جدول شماره ۲-

ردیف	خانواده	نام علمی	شماره جریبومی	شکل زیستی	نام فارسی	نام محلی	مواد استفاده	طریقه مصرف	اندام مورد استفاده
۹۵	Lamiaceae	<i>Salvia macrocephala</i> Boiss.	۸۱۲	ژئوفیت	مریم گلی لوربای	موردتکی	ضد باکتری‌های معده و روغن مسکن، ضد اسهال	جوشانده شده	فاله
۹۶	Lamiaceae	<i>Salvia mirzavani</i> Rech. f. & Esfandi	۸۱۴	ژئوفیت	مریم گلی کارواندزی	مرد پورود	ضد باکتری‌های معده و روغن مسکن، ضد اسهال و دل درد	جوشانده شده	برگ، سرشاخه‌های جوان
۹۷	Lamiaceae	<i>Stachys levandulifolia</i> Vahl.	۸۳۱	ژئوفیت	چای کوهی	گل موردتکی	ضد قارچ	جوشانده شده	برگ‌ها
۹۸	Lamiaceae	<i>Teucrium polifolium</i> L.	۸۱۹	ژئوفیت	مریم نخودی	کلبره	ضد اسهال، ضد دل درد، ضد باکتری	بخکک شده و پودر شده	شاخه‌های جوان
۹۹	Lamiaceae	<i>Thymus fedtschenkoi</i> Romeger.	۸۷۸	ژئوفیت	آریش باقلی	آریش	درمان سرماخوردگی	جوشانده شده	برگ و گل
۱۰۰	Lamiaceae	<i>Zataria multiflora</i> Boiss.	۸۰۷	کامپوزیت	آریش شیبازی	آریش	ضد سرفه، حلق‌آورد	جوشانده شده	برگ، جوان
۱۰۱	Lamiaceae	<i>Ziziphora clinopodioides</i> Lam.	۸۰۴	ژئوفیت	کاکوزی کوهی	آغالان- آلاله	سرماخوردگی و آراپیشش	جوشانده	برگ و گل
۱۰۲	Lamiaceae	<i>Ziziphora tenuior</i> L.	۸۰۳	ژئوفیت	کاکوزی	کاکوزی	درمان دردهای گوارشی، تقویت قوای جسمی و روانی	جوشانده شده	اندام‌های هوایی
۱۰۳	Limnaceae	<i>Linum album</i> Ky. ex Boiss.	۶۰۴	ژئوفیت	کلان	گل سفید	درمان زخم‌های عفونی، رفع لارهای برسی	ضماد	گل و برگ
۱۰۴	Malvaceae	<i>Aithya aucheri</i> Boiss. *	۵۸۴	ژئوفیت	خنثی	خنثی	ضد سرفه	جوشانده شده	گل‌ها

ادامه جدول شماره ۲-

ردیف	خانواده	نام علمی	شماره هرباریومی	شکل زندگی	نام فارسی	نام محلی	موارد استفاده	طریقه مصرف	اندام مورد استفاده
۱۱۴	Plantaginaceae	<i>Plantago lanceolata</i> L.	۴۹۰	زروفت	پارمک	کوردچک	ترمیم ضخم و رفع آرژی	فساد عرق	اندام‌های هوایی
۱۱۵	Plantaginaceae	<i>Plantago major</i> L.	۴۹۷	زروفت	سرنیزه‌ای	کوردچک	درمان گرمی و زردی در گودکان	فساد عرق	اندام‌های هوایی
۱۱۶	Plantaginaceae	<i>Veronica anagalis-aquatica</i> L.	۸۴۶	زروفت	سویاب	علف آبی	درمان دردهای معده	جستک شده	اندام‌های هوایی
۱۱۷	Plumbaginaceae	<i>Acantholimon scorpius</i> (Jaub & Spach) Boiss.	۵۱۱	کامبوفیت	کلاه مهرجمن	خاربتیو	التهاب ضخم دام	ضماد	ریشه
۱۱۸	Poaceae	<i>Avena sativa</i> L.	۳۳۴	زروفت	جو دوسر	جو دوسر	ضلع‌فروشی کننده، تقویت کننده	جوشانده شده	برگ، دانه
۱۱۹	Polygonaceae	<i>Rheum ribes</i> L.	۳۳۲	ژروفیت	رواس	رواس	تقویت‌کننده کبد و معده، التهاب‌آور، جستک کننده	مصرف خوراکی، تهیه خورشت، مویز، شربت	ساقه گل‌هسته
۱۲۰	Polygonaceae	<i>Rumex ventricosus</i> L.	۳۳۷	ژروفیت	زرشک	زرشک	ضلع‌سپال	پخته شده	برگ، دمبرگ
۱۲۱	Polygonaceae	<i>Rumex crispus</i> L.	۳۳۸	ژروفیت	زرشک	زرشک	طبخ جستک	عرق، ضماد	برگ
۱۲۲	Portulacaceae	<i>Portulaca oleracea</i> L.*	۵۶۱	زروفت	خزه	قلقه	تربت کننده، معده رفع تشنگی	تهیه دمنوش	دانه
۱۲۳	Pieridaceae	<i>Adiantum capillus-venenis</i> L.	۲۲۴	ژروفیت	پرساوش	پرساوشون	درمان سرماخوردگی، خلط‌آور	جوشانده شده	برگ‌ها
۱۲۴	Ranunculaceae	<i>Nigella arvensis</i> L.	۲۵۲	زروفت	سماهانه	سماه دونه	درمان فشار خون، چربی پلا، آسم	تهیه دمنوش	دانه
۱۲۵	Rhamnaceae	<i>Sageretia thica</i> (Osbeck) M.C. Johnston	۴۲۴	فانروفیت	پستل	تتر	فقد بی‌بست	مصرف خوراکی	میوه

ادامه جدول شماره ۳-

ردیف	خانواده	نام علمی	شماره مربارومی	شکل زیستی	نام فارسی	نام محلی	موارد استفاده	طریقه مصرف	اندام مورد استفاده
۱۲۶	Rhamnaceae	<i>Ziziphus spina-christi</i> (L.) Desf.	۴۱۶	فانروفیت	کار سدر	کار	ریخ نارنجی‌های پوستی، تویب معده، تویب مور	مصرف خوراکی، بودر شده	برگ، میوه
۱۲۷	Rosaceae	<i>Amegdalus communis</i> L.*	۳۶۰	فانروفیت	بادام	بادام	روغن مغز برای تویب مور، فند ریزش مو	مصرف خوراکی	میوه مغز، دانه، کابل
۱۲۸	Rosaceae	<i>Cotoneaster persicus</i> Pojark	۳۶۹	فانروفیت	شیرخشت	سیاه چوب	چنگ کننده، فند پرفان گودکان	ضماد	میوه
۱۲۹	Rosaceae	<i>Crataegus ambigua</i> C.A.Mey. ex A.K.Becker.	۳۶۵	فانروفیت	سوخ‌ویک	گل کوهی	درمان اسپال	مصرف خوراکی	میوه
۱۳۰	Rosaceae	<i>Prunus scoparia</i> (Spach) C. K. Schneid.	۳۷۶	فانروفیت	بادام کوهی	الک	عنوان شیرین شده به عنوان آجیل، مقوی	مصرف خوراکی	مغز دانه
۱۳۱	Rosaceae	<i>Rosa canina</i> L.	۳۶۲	فانروفیت	نسرن وحشی	گوزیک	مسکن	جوشانده شده	برگ، گل، میوه
۱۳۲	Rosaceae	<i>Rubus caesius</i> L.	۳۷۱	کانوفیت	تمشک	تمشک	تپه شربت، طبع جنک	جوشانده شده، ضماد	گل، میوه
۱۳۳	Rosaceae	<i>Sanguisorba minor</i> Scop.	۳۷۹	گروفیت	توت روباه	فیطان	درمان بیماری زردی در گودکان، طبع جنک	بودر شده	برگ، شاخه
۱۳۴	Rutaceae	<i>Citrus aurantium</i> L.*	۵۶۷	فانروفیت	نارنج	نارنج	آرام بخش قوی	جوشانده شده، تپه مریا	گل و میوه

ادانه جدول شماره ۲-

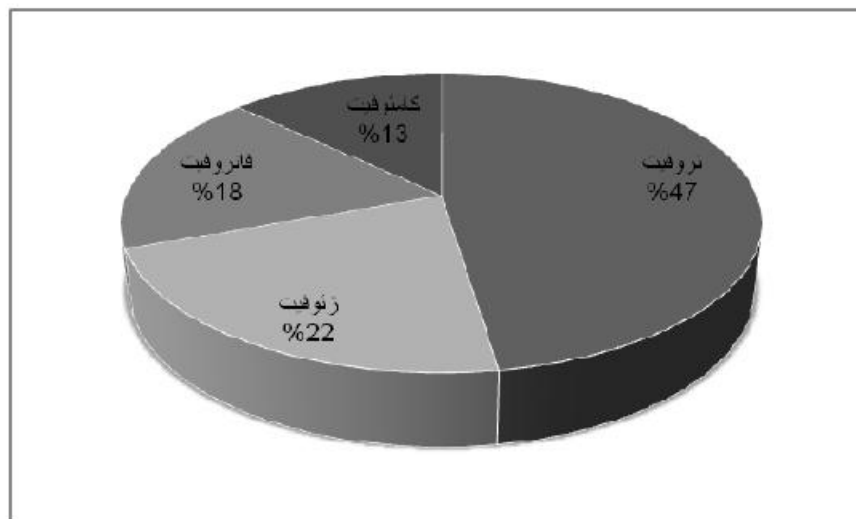
ردیف	خانواده	نام علمی	شماره هریادیومی	شکل زینتی	نام داروس	نام محلی	موارد استفاده	طریقه مصرف	اندام مورد استفاده
۱۳۵	Salicaceae	<i>Salix aegyptiaca</i> L.*	۶۹۹	فانروفیت	پد ششک	پد ششک	درمان دردهای گوارشی، شد اسهال، رفع دردهای قاعده‌گی	دم‌کرده به صورت قهوه نیمه عرق	گل‌آذین
۱۳۶	Scrophulariaceae	<i>Scrophularia Hoppe ex Pers.</i>	۸۴۲	کانروفیت	گل بیرون ققازای	مخلطه	شد دره، دیسک کمر، درمان ناراحتی‌های رموی	شمام	میوه، جوان
۱۳۷	Solanaceae	<i>Datura stramonium</i> L.	۲۸۱	تروفیت	تازره	تازره	درمان دردهای مفاصلی، رماتیسم آسم	ضماد، مصرف مستقیم	برگ، دانه
۱۳۸	Solanaceae	<i>Hyoscyamus reticulatus</i> L.	۲۸۹	تروفیت	بذر لالنج	بگ دانه	آرام‌بخش	جوشانده شده	گل، میوه
۱۳۹	Solanaceae	<i>Lycium barbarum</i> L.	۲۸۶	فانروفیت	دیوجار	زبل	جواب آرد	مصرف خوراکی	میوه
۱۴۰	Solanaceae	<i>Physalis alkekengi</i> L.	۲۸۳	تروفیت	عروسک پشت پوزه	عروسک پشت پوزه	درمان بیماری‌های کلیوی	مصرف خوراکی همراه با مواد دیگر	میوه
۱۴۱	Solanaceae	<i>Solanum nigrum</i> var. <i>villosum</i> L.	۲۸۵	تروفیت	تاج‌بروی فریزر	گرچه کوچک	ضد تب	کوبیده شده	میوه و برگ
۱۴۲	Thymelaeaceae	<i>Daphne oleoides</i> Schreb.	۷۰۵	فانروفیت	دانه	تریت	مسهل، رفع یبوست	مصرف خوراکی	میوه
۱۴۳	Thymelaeaceae	<i>Daphne staphî</i> Bonn. & <i>Ketslersc.</i>	۷۰۶	فانروفیت	دانه	تریت	مسهل	جوشانده شده همراه با داروهای گیاهی دیگر	میوه

ادامه جدول شماره ۲-

ردیف	خانواده	نام علمی	شماره مربارویی	شکل زینتی	نام فارسی	نام محلی	موارد استفاده	طریقه مصرف	اندام مورد استفاده
۱۴۴	Urticaceae	<i>Urtica dioica</i> L.	۳۳۰	تروفیت	گزنه	سوزناکو	مسکن، تقویت کننده بدن، رنگی نقش	تیمه عرق	گل و برگ
۱۴۵	Urticaceae	<i>Urtica urens</i> L.	۳۳۱	تروفیت	گزنه	سوزناکو	ضد تب، درمان دردهای مسموم، آرام بخش ضد انگل	تیمه عرق	اندامهای مزاجی
۱۴۶	Xanthorrhoeaceae	<i>Eremurus persicus</i> (Laub. & Spach) Boiss.	۶۵۳	ژئوفیت	سیریش	سیریشو	علمی منتهی غلام طبع خشک	تیمه پودر	گل، برگ
۱۴۷	Zygophyllaceae	<i>Tribulus terrestris</i> L.	۵۷۴	تروفیت	خارخسک	خارخسک	شیر، اکتیوار، درمان التهاب مجاری ادراری، درمان التهاب دهان	تیمه دمپوش، قهوه جویاننده آن	میوه

(*) گیاهان دارویی زراعی

شکل شماره ۲ - درصد شکل رویشی گونه‌های دارویی بر اساس فرم‌های رویشی رانکایر

بحث

کشور ایران از نظر جغرافیایی، دارای گستره وسیع و آداب و رسوم کهن فراوان بوده؛ وجود اقوام متعدد با آداب و رسوم متفاوت و نیز تنوع بالای گیاهان در این کشور سبب شده است که از دیرباز تاکنون شرایط بسیار مطلوبی برای استفاده از انواع گیاهان در زمینه‌های مختلف فراهم شده باشد. با توجه به وضعیت مطلوب اقلیمی، شرایط خاص توپوگرافی، موقعیت خاص ژئوتائیک، وجود زون‌های متفاوت آب و هوایی و تنوع پوشش گیاهی در شهرستان جیرفت، این شهرستان از غنای گونه‌ای بسیار زیادی برخوردار بوده و گرایش زیاد مردم به درمان‌های طبیعی و بی‌ضرر و در عین حال مقرون به صرفه و همچنین سازگاری فرهنگی آن، موجب استفاده وسیع گیاهان دارویی در طب سنتی شهرستان جیرفت شده است. همین امر سبب شده که اهالی شهرستان از گذشته بسیار دور به استفاده از گیاهان دارویی توجه ویژه داشته باشند، به گونه‌ای که اکنون نیز در بیشتر روستاها معالجات سنتی توسط افراد شاخص و مورد اعتماد مردم که بعضاً از رهبران دینی و مذهبی منطقه هستند انجام می‌شود. شهرستان جیرفت با ۱۴۷ گونه دارویی در مقایسه با مناطق مجاور مطالعه شده مانند شهرستان‌های سیرجان با ۷۹ گونه دارویی [۱۰]، بافت با ۹۵ گونه دارویی [۱۱]، منطقه جویبار با ۶۵ گونه دارویی [۱۲] و منطقه تاریخی میمند استان

کرمان با ۱۰۵ گونه دارویی [۱۳] از غنای گونه‌های دارویی بیشتری برخوردار است.

پرمصرف‌ترین خانواده‌های گیاهی در این شهرستان به ترتیب شامل خانواده‌های: Asteraceae با ۱۹ گونه، Apiaceae با ۱۴ گونه و Lamiaceae با ۱۶ گونه می‌باشد که در سایر مطالعات انجام شده از جمله مطالعه گیاهان دارویی استان کرمان [۹]، شهرستان سیرجان [۱۰]، منطقه جویبار [۱۲] و منطقه تاریخی میمند [۱۳] این سه خانواده جزء پرمصرف‌ترین خانواده‌های گیاهی معرفی شده‌اند. بیشترین اندام مصرفی اندام‌های هوایی گل، برگ و ساقه با فرم مصرفی جوشاندن و ضماد بیشترین استفاده را در بین مردم این منطقه دارند که با مطالعات انجام شده در استان کرمان مطابقت دارد.

در جدول شماره ۳ گیاهان بر اساس موارد مصرف محلی آنها دسته‌بندی شده‌اند که نشان می‌دهد بیشترین مصرف گیاهان دارویی در منطقه، مربوط به بیماری‌های گوارشی می‌باشد که از این لحاظ با مطالعات انجام شده در شهرستان سیرجان [۱۰]، منطقه جویبار [۱۲]، منطقه تاریخی میمند [۱۳] و جلگه دشتستان در استان بوشهر [۱۴] مطابقت دارد.

گیاهان دارویی پرمصرف منطقه عبارتند از: شیرین بیان (*Glycyrrhiza glabra*)، آویشن (*Thymus fedtschentkoi*)، آلاله کوهی (*Ziziphora clinopodioides*)، کاکوتی

جدول شماره ۳- دسته‌بندی پرمصرف گیاهان دارویی منطقه در درمان سنتی بیماری‌ها

ردیف	نوع استفاده	گونه‌های مورد استفاده	تعداد
۱	درمان بیماری‌های گوارشی	<i>Anethum graveolens, Bunium persicum, Cuminum cymimum, Coriandrum sativum, Ferula oopoda, Ferula gummosa, Levisticum officinale, Petroselinum crispum, Foeniculum vulgare, Prangos ferulacea, Foeniculum vulgare, Ducrosia anethifolia, Achillea eriophora, Achillea santolnoides subsp. wilhelmstii, Artemisia aucheri, Artemisia sieberi, Cirsium arvense, Gundelia tournefortii, Descurainia Sophia, Symbrium irio, Convolvulus arvensis, Juniperus excelsa, Alhagi maurorum, Glycyrrhiza glabra, Onobrychis altissima, Trifolium pratense, Mentha longifolia, Ocimum basilicum, Salvia macrosiphon, Salvia mirzayanii, Teucrium polium, Ziziphora tenuior, Lanium album, Marrubium vulgare, Nepeta supina, Ficus drupacea, Orobancha ramosa, Rumex vesicarius, Portulaca oleracea, Crataegus ambigua, Salix aegyptiaca, Veronica anagalis-aquatic, Daphne oleoides, Daphne staphii, Urtica wrens</i>	۴۵
۲	مسکن و آرام‌بخش	<i>Heracleum persicum, Achillea eriophora, Achillea santolnoides subsp. wilhelmstii, Artemisia aucheri, Tanacetum parthenium, Echinum amoenum, Nonnea caspica, Descurainia Sophia, Capparis spinosa, Ephedra distachya, Melilotus officinalis, Fumaria parviflora, Salvia macrosiphon, Salvia mirzayanii, Nepeta bornmulleri, Ziziphora clinopodioides, Colchicum schimperii, Myrtus communis, Papaver dubium, Rosa canina, Citrus aurantium, Scrophularia scopoli, Hyoscyamus reticulatus, Urtica dioica, Urtica wrens, Tribulus terrestris</i>	۲۸
۳	بیماری‌های تنفسی و سرماخوردگی	<i>Achillea capillus-veneris, Foeniculum vulgare, Artemisia sieberi, Cota tinctora, Nonnea caspica, Lepidium araba, Brassica rapa, Ephedra intermedia, Thymus featschenkoi, Ziziphora clinopodioides, Althaea aucheri, Myrtus communis, Eucalyptus camaldulensis, Papaver dubium, Scrophularia scopoli, Datura stramonium, Urtica dioica</i>	۱۷
۴	گیاهان با طبع خنک و ضد گرمی	<i>Cichorium pumilum, Cichorium intybus, Berberis integerrima, Alyssum linifolium, Descurainia Sophia, Cucumis sativus, Onobrychis altissima, Bremuris persicus, Plantago major, Cotoneaster persicus, Sanguisorba minor</i>	۱۱
۵	ضد رماتیسم و درمان دردهای مفصلی	<i>Dracocephalum polychaetum, Calotropis procera, Citrullus colocynthis, Juniperus excelsa, Glycyrrhiza glabra, Olea europaea subsp. cuspidata, Scrophularia scopoli, Datura stramonium, Peganum harmala</i>	۹
۶	ضد باکتری	<i>Coriandrum sativum, Dorema ammoniacum, Dorema aucheri, Salvia macrosiphon, Salvia mirzayanii, Teucrium polium, Marrubium vulgare</i>	۷
۷	درمان بیماری‌های زنان	<i>Achillea eriophora, Achillea santolnoides subsp. wilhelmstii, Taraxacum pseudocalocephalum, Ficus drupacea, Salix aegyptiaca</i>	۵
۸	درمان فشارخون	<i>Levisticum officinale, Trigonella foenum-graecum, Olea europaea subsp. cuspidata, Nigella sativa</i>	۴

Tribulus اشاره کرد. برای مقابله با اثرات بیماری‌های شناخته شده منطقه، گیاهان مختلفی مورد استفاده افراد قرار می‌گیرند. به طوری که از گونه‌های گیاهی زیادی برای درمان ناراحتی‌های مربوط به دستگاه گوارش استفاده می‌شود. همچنین ملاحظه شد که برخی از این گیاهان از جمله *Malva Blaeagnus* *Prosopis* *Eucalyptus* از پیشینه‌ی مصرف سنتی بیشتری برخوردار هستند. برخی از گونه‌های گیاهی مثل *Heracleum*

(*Ziziphora tenuior*)، کاسنی (*Cichorium pumilum*)، پونه یا پودنه (*Mentha longifolia*)، مریم نخودی یا کلپوره (*Teucrium polium*) شیرین‌بیان یکی از مهم‌ترین گیاهان بومی منطقه است که به میزان قابل توجهی از آن صادر می‌شود. در بررسی حاصل پس از مقایسه اثرات درمانی، ملاحظه شد که برخی از گیاهان کاربردهای چندگانه‌ای در طب سنتی افراد محلی دارند که از آن میان می‌توان به *Citrullus* *Rheum*

با توجه به اهمیت فراوان گونه‌های مختلف گیاهان دارویی در درمان بیماری‌ها، ضروری است که استفاده از آنها در برنامه‌های مدیریتی همه مناطق قرار گیرد لذا توصیه می‌شود سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور و سایر مسئولان به عنوان دستگاه متولی گیاهان دارویی ضمن حفظ این ذخایر ارزشمند، آگاهی لازم را به همه مردم در زمینه عدم برداشت مستقیم از گیاهان دارویی در عرصه‌های منابع طبیعی ارائه دهند؛ و لازم است ما به عنوان متولیان تحقیقات گیاهان دارویی هر چه سریع‌تر نتایج گیاهان بومی شده و سایر اطلاعات مربوطه را در اختیار قشر مصرف‌کننده قرار دهیم. همچنین وجود گونه‌های گیاهی دارویی، صنعتی، سبزی صحرایی و زینتی امکان بهره‌برداری چند منظوره از گیاهان این منطقه را فراهم می‌آورد اما به دلیل عدم آگاهی کشاورزان استان، نبود صنایع تبدیلی، فقدان دستگاه اجرایی خاص جهت ترسیم خط‌مشی اجرایی در زمینه بازاریابی، روش‌های فرآوری و ایجاد صنایع تبدیلی گیاهان دارویی، سبب خروج این گیاهان و فرآورده‌های طبیعی به صورت خام از شهرستان می‌شود. به طوری که سالیانه میزان قابل توجهی کتیرا، باریجه، شیرین بیان، موسیر و گیاهان دارویی دیگر به صورت خام از شهرستان، روانه بازارهای خارج از کشور شده و پس از فرآوری با چند برابر قیمت وارد کشور می‌شود. لذا لازم است در بخش‌های مدیریتی و اجرایی توجه ویژه‌ای به بحث بهره‌برداری چند منظوره از مراتع و جنگل‌ها در جهت مدیریت جامع و توسعه پایدار منابع طبیعی گردد تا با شناخت توانمندی‌های موجود و برنامه‌ریزی صحیح ضمن تأمین مواد اولیه جهت کارخانه‌ها و شرکت‌های داروسازی و کاهش وابستگی به کشورهای دیگر در این زمینه، داروی مورد نیاز را از فرآورده‌های طبیعی و گیاهان دارویی تهیه کرده و صنایع مرتبط با این بخش را تقویت نمود و ضمن توسعه‌ی طرح‌های اشتغال‌زایی بر مبنای کشت و توسعه‌ی گیاهان دارویی سازگار با شرایط اکولوژیکی منطقه، در عین حال به امر حفاظت محیط زیست کمک شایان توجه کرد. لذا لازم است جهت توانمندسازی بهره‌برداران عرصه‌های منابع طبیعی نسبت به تهیه طرح محصولات جنگلی و مرتعی و واگذاری طرح تهیه شده به مجریان اقدام شود.

Descurainia Prangos به طور فزاینده‌ای توسط اهالی بومی شناخته شده و مورد مصرف قرار می‌گیرند؛ اما برخی دیگر مانند *Acantholimon* بیشتر توسط افراد مسن استفاده می‌شوند. افراد بومی بیشتر از گیاهان صخره‌ای همچون *Juniperus* که در ارتفاعات روئیده و دسترسی بیشتری به آنها دارند استفاده می‌کنند؛ برخی دیگر از گیاهان مانند *Allium*، *Ziziphus*، *Berberis*، *Amygdalus* و میوه‌دهی به طور تازه وارد بازار شده و در معرض فروش عمومی قرار می‌گیرند.

همچنین مقایسه اطلاعات موجود با تحقیقات مشابه در مناطق همجوار گیاهان دارویی استان کرمان [۹]، شهرستان سیرجان [۱۰]، منطقه جویبار [۱۲] و منطقه تاریخی میمند [۱۳] نشان می‌دهد که در برخی موارد، نحوه استفاده از گیاهان و نیز خواص ذکر شده برای آنها تفاوت زیادی با هم دارد به عنوان مثال در این منطقه از گیاه کمای غلاف‌دار با نام محلی انگوزه و نام علمی *Fenula oopoda* در درمان انگل روده‌ای در انسان و دام استفاده می‌شود اما این کاربرد فقط در بین افراد بومی این منطقه رایج است و در مناطق هم‌جوار، استفاده به عنوان مسکن درد دندان است. در بیشتر موارد، استفاده سنتی از گیاهان تقریباً با هم مشابه و یا کمی متفاوت است که آن نیز ناشی از تفاوت آداب و روش زندگی در هر منطقه می‌باشد.

برخی از گونه‌های گیاهی دارویی ارزشمند که برای اولین بار از مناطق مشابه در استان گزارش شده‌اند [۱۰] و در این منطقه نیز پراکنش دارند مثل گیاه بادرنجبویه کرمانی با نام محلی مفرو و نام علمی *Dracocephalum polychaetum* که شدیداً مورد توجه داروسازان قرار گرفته است ولی به دلیل برداشت بی‌رویه افراد بومی در معرض خطر نابودی می‌باشد. همچنین می‌توان از گیاه کرفس کوهی (انجدان) با نام علمی *Levisticum officinale* نام برد که تنها زیستگاه آن در ایران، ارتفاعات مرکزی کرمان است یکی از مهم‌ترین گونه‌های اندمیک استان کرمان محسوب می‌شود اما در طی سال‌های اخیر برداشت بی‌رویه و نادرست (ریشه‌کن کردن گیاه در هنگام برداشت)، این گیاه را در معرض شدید خطر نابودی قرار داده است.

1. Ahmadi S and Abarsangi G. The role of medicinal plants in Islamic texts. Golestan Research Center for Agriculture and Natural Resources. Iran. 2005, pp: 30.
2. Momeni-Moghadam T. rare and valuable medicinal plants of North Khorasan. Proceedings of the National Conference on the Sustainable Development of Medicinal Plants, Mashhad. 2004.
3. Heinrich M. Ethnobotany and its role in drug development. *Phytother. Res.* 2000; 14 (7): 479-488.
4. Lev E and Amar Z. Ethnopharmacological survey of traditional drugs sold in Israel at the end of the 20th century. *J. Ethnopharmacol.* 2000; 72 (1): 191 - 205.
5. Sindambiwe JB and Cos P. Screening of seven selected Rwandan medicinal plants for antimicrobial and antiviral activities. *J. Ethnopharmacol.* 1999; 65 (1): 71 - 77.
6. Hayat MQ, Khan MA, Ahmad M, Shaheen N, Yasmin G and Akhter S. Ethnotaxonomical approach in the identification of useful medicinal flora of tehsil Pindigheb (District Attock) Pakistan. *Ethnobotany Research & Applications* 2008; 6: 35-62.
7. Mojab F, Kamalinejad M, Ghaderi N and Vahidipour HR. Phytochemical screening of some species of Iranian plants. *IJPR.* 2003; 2: 77-82.
8. Amoli SS, Naseri A, Rahmani GH and Kalirad A. Medicinal plants of Kerman province. *Iranian Journal of Medical and Aromatic Plants* 2004; 20 (4): 487-532.
9. Nasab FK and Khosravi AR. Ethnobotanical study of medicinal plants of Sirjan in Kerman Province, Iran. *J. Ethnopharmacol.* 2014; 154 (1): 190 - 197.
10. Mehrabani M, Meymand Z and Myrtajaldyn M. collected and identified a selection of wild plants Baft city (Kerman province) and study their traditional uses. *Journal of Islamic and Iranian Traditional Medicine* 2012; 4. (III): 275-285.
11. Sharifi F, Moharamkhani MR, Moattar F, Babakhanloo P and Khodami M. Ethnobotanical Study of medicinal plant of Joopar Mountans of Kerman provinciae. *Journal of Kerman University of Medical Sciences* 2014; 21 (1): 37-51.
12. Ramazani Nejad R and Parishani M. Introduction of medicinal plants of Meimand historical region in Kerman province. *J. Agri. Sci. Natu. Resour.* 2008; 5: 157-165.
13. Ziraii M, Arshadi S and Dolat Khahi M. Ethno pharmacology of medicinal plants Dashtestan plain in the region Zyrrah (Tevez) Bushehr. *South Medical.* 2015; 18 (4): 827-844.
14. Eranmanesh M, Najafi S and Yosefi M. Ethnobotanical study of medicinal plants Sistan. *Journal of Herbal Drugs* 2010; 2: 61 - 68.
15. Shahrabakivakili M and Alikhani T. Introducing the flora, life forms and geographical distribution in Jiroft Barez protected area. *Environmental Plant Physiology (Research Ecophysiology Iran)* 2012; 6: 66 - 78.
16. Assadi M, Khatamsaz M, Masomi AA and Babakhanloo P. Flora of Iran. Research Institute of Forests and Rangelands press. Iran. 1988- 2005, Vol 3 to 51.
17. Rechinger KH. Flora Iranica. Akademische Druck university Verlagasantalt Graz, Austria. 1966-2005, Vol 1-175.
18. Davis PH. Flora of Turkey. Edinburgh university Press. Turkey. 19765-1988 Vol. 1-10.
19. Townsend CC and Guest E. Flora of Iraq. Ministry of Agriculture and Agriarian Reform, Baghdad. 1960-1958, Vol. 1-9.
20. Maassoumi A. Astragalus in iran. Research Institute of Forests and Rangelands Press. Iran. 1986- 2011, vol, 1-5.
21. Ghahreman A. Iran colored flora. Research

Institute of Forests and Ranges Press with corporation of Department of the Environment Press, Tehran, Iran, 1982, Vol 1-8.

22. Ghahreman A. Colored flora of Iran. Research Institute of Forests and Rangelands, Tehran, Iran, 1975-2001, Vol 1-38.

23. Mobayen S. Flora of Iran vascular plants. Tehran University Publications. Iran. 1996, Vol 1-4.

24. Mozaffarian V. A dictionary of Iranian plant names. Latin, English, Persian. Farhang Mo'aser. Iran. 1998, pp: 596.

25. Zargari A. Iranian medicinal plants. Tehran University Publications. Iran. 1989-1991, Vol 1-5.

26. Khezri S. Culture of medicinal plants. Seyyed Shahab KHEZRI publications. Iran. 2005, pp. 556.

27. Zohary M. On the geobotanical structure of Iran. Weizman Science Press of Israel. 1963.

28. Takhtadzhian A.L., The floristic regions of the world. University of California Press, Ltd. 1968, pp: 522.

29. White F. and Leonard J. Phytogeographical links between Africa and southwest Asia. in Contributiones selectae ad floram et vegetationem orientis. proceedings of the Third Plant Life of southwest Asia Symposium, held. 1991, pp: 229-246.

Collection, Identification and Traditional Usage of Medicinal Plants in Jiroft County

Bibak H (M.Sc.)^{1*}, Moghbeli F (M.Sc. student)²

1- Department of Biology, Faculty of Science, University of Jiroft, Jiroft, Iran

2- Department of Biology, Faculty of Science, Bahonar University of Kerman, Kerman, Iran

*Corresponding author: Department of Biology, Faculty of Science, University of Jiroft, Jiroft, Iran

Tel: +98-913-8474280, Fax: +98-34- 43347065

E-mail: hbibak@ujiroft.ac.ir

Abstract

Background: Medicinal plants have been used for thousands of years as an important source of medicinal. Traditional botany offer valuable methods to finding new medicinal plants and herbal medicines.

Objective: The aim of this study was to identify the important native medicinal plants used by traditional healers of Jiroft.

Methods: The ethno-medicinal data of the plants were collected through field surveys, face-to-face interview with local herbalist and documentary studies. The traditional ethno-medicinal knowledge was recorded and for each species scientific name, local name, life form, therapeutic characteristic, used plant parts were aerial parts.

Results: A total of 147 species of medicinal plants belonging to 132 genera in 48 families were recorded. In this study the most frequently used plant was as comforting, healing wounds, stomach tonic, painkiller and anti-inflammation and other use in traditional medicine that they can be exploited with careful planning and management.

Conclusion: Prevalence and widespread use of medical herbs provide a context for identification of new treatment characteristics of plants in the region. Limited internal resources, development of employment plans based on cultivation and development of medicinal plants compatible with ecological conditions can lead to maximum productivity and provide a proper way to preserve these resources.

Keywords: Jiroft, Medicinal plants, Traditional use

